Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2012 жыл 30-чу май, бараз кюн. № 99 (19020)

Багъасы 3 сомду

ВРЕМЯ

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Съезд

Сурат Т. Лиф алынгыны

«Единая Россия» парламент кёпчюлюкню партиясы болгъаны бла чекленип къалмазгъа таукелди

26-чы майда «Единая Россия» Битеуроссей политика партияны съезди болгъанды. Анга Къабарты-Малкъардан 12 адам къатышханды. Бизни делегациябызгъа республиканы оноучусу, партияны Баш советини члени Арсен Каноков башчылыкъ эттенди.

Съезд башланыры аллында кюн секцияланы жыйылыуларында партияны ишин къурауну, аны ичинде демократияны кючлендириуню онглары бла амаллары сюзюлгендиле. Жыйылыулагъа РФ-ни Правительсоусуну Председатели Дмитрий Медведев къатышханды. Ол единороссла айныу жолну биринчи кесегин тауусханларын, юч партиядан бири къуралгъанын белгилегенди. Энди кюч ала баргъан политика конкуренцияны болумларында «ЕР» башчы болгъанын, къуру парламент кёпчюлюкню партиясы болгъаны бла чекленип къалмай, къыралны жашнауу ючюн къайгыргъанланы бирикдирип, чыннты халкъ партия болгъанлай къалыр ючюн кюреширге керекди. Партияны башчысы сайланырны аллында Медведев жети предложение бергенди. Аланы революция магъаналылагъа санаргъа боллукъду.

Биринчиден, башха партиялагъа кирген жаш тёлюню тирилиги кёркюл, ол жаш лиделре бла ишлеюню баш борчладан бирине санагъанды. Андан сора да, секретарланы (биринчи организациялардан башлап Генеральный советни президиумуна дери да), Къырал Думагъа эмда регионланы законодательный органларына кандидатураланыча, парламент фракцияланы башчыларынча, регионланы оноучуларынча, шахарланы мэрлеринча эмда муниципальный къураыуланы таматаларынча, жашырын къол кётюрюю бла альтернатива халда айырыуну партия уставха жазыуну дурус кёргенди.

Адамла партияны ишине аслямысында аны биринчи организациялярына къарап багъа бингенлери себепли Дмитрий Медведев аланы магъаналарын кючлендирирге кереклисин чертгенди. Алай этер ючюн а, Генеральный советде жерлени бек аздан бешден бирин аланы башчылярына берируню тюзге санагъанды. Партияны демократиялылыгъын кючлендирирге, ол оюм этгенден, партия башчыланы беш жылгъа салыу, жыл сайын отчёт этиуню хайырлы амалын табыу эмда беш жылны ичинде айырылыучу органланы башчыларыны жарымы чакълы бирин жангыртра туруу да болушурукъу.

Съездни ишине къыралны Президенти Владимир Путин да къатышханды. Ол акъыл этгенден, биогюнлюкде граждан тирилик адамланы къыралны башчыларыны алларында оюелген борчланы тамамлаугъа къатышыргъа итиниулери кючлене баргъан кезиуде партия кеси, жамауат сезим да тюрленирге керекдиле. Нек дегенде политикада алгъан болдурулгъан жетишимле мындан ары да хорламла келтирирле деп ышаныргъа жарамайды. Путин партияны председателини къуллугъуна Дмитрий Медведевни кёргюзтгенди, правительствону башчысы ишин парламент кёпчюлюкге таныып бардыргъан сынау дунияны кёп къыралларында хайыланылгъанын да эсгертгенди.

Съездде дагъыда «Единая Россияны» Уставына тюзетиуле да сюзюлгендиле. Аланы да Дмитрий Медведев кёргюзтгенди. Ала Генеральный советни жыйылыуунда да къабыл кёрюлгендиле. Аны Секретарын айырыу да альтернатив къол кётюрюю бла бардырылгъанды. Бу къуллукъгъа Къырал Думаны вице-спикери Сергей Неверов сайланнганды. Аны бла Къырал Думаны депутаты Сергей Железняк эмда Владимир областны Законодательный жыйылыуну председателини орунбасары Сергей Бородин эришгендиле.

Партияны генеральный советини президиуму да айырылгъанды. Ары Къырал Думаны депутаты, Халкъла аралы ишле жаны бла комитетни члени Адальби Шхагошев да киргенди. Генеральный советни къауумуна да бизни республиканы Парламентинде «Единая Россияны» фракциясыны башчысы, Къабарты-Малкъар эл мюлк къырал академиясы ректору Борис Жеруков да сайланнганды.

Съездни оноуу бла Баш советни председателине Борис Грызловну кандидатурасы къабыл кёрюлгенди. Ары Къабарты-Малкъарны Башчысы Арсен Каноков да киргенди.

Съездни ахырында Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы, партияны Баш советини члени Арсен Каноков форумда сюзюлген баш магъаналы вопросланы юслеринден кесини оюмун айтханды.

- Арсен Баширович, съездде жаш тёлю бла ишлеу баш магъаналы борчладан бирине саналгъанды. Республикада жаш тёлю парламент бла правительство, башха жамауат бригиуле да къуралгъандыла, алай ала жаланда административ магъаналыдыла. Энди,эштада, жаш тёлю кеси айырган лидерле бла ишлеуге энчи эс буруллукъ болур?

- Сёзсюз, ол алай боллукъду. Нек дегенде жаш тёлю бла ишлеуде шёндюгю амалыбызны тюрлендирмей жарарыкъ тюйюлдю. Керти окъуна, тири, жангыча оюм эте билген, даражалары да жюрюген жаш адамланы ачыкъларгъа тийишлиди. Жаш тёлю бла бирге ишлеуню баш магъанасы ма андады. Биз, кесигиз айтханыгъызча, жаш тёлю парламентни бла правительстону болушлукълары бла алай этерге кюрешебиз. Алай а,мен акъыл этгенден, хунерли башчыланы айырыр ючюн, андан да терен кирирге керекди. Аллай жаш адамла кеслерини даражалары бла тенгларин ызларындан тизаллыкъдыла, алай бла биз республиканы жаш тёлю политиканы бютюн кючлендирликбиз.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Къырал Думаны Бюджет эм налогла жаны бла комитетини члени Юрий ВАСИЛЬЕВ:

Кеслери кеслерин жалчыталгъан эм хайырлы ишлени тындыргъан муниципалитетле - граждан обществону мурдорудула

Дмитрий Медведев быйыл 31-чи мартда Налог кодексни 67-чи статьясын тюзетген законнга къол салгъанды. Ол регионлагъа организацияны файдасына салынынган налогну жер-жерли бюджетге ётдюрюлген кесегине инвестиция налог кредит берируню, эсе да аз-аздан тёлеуню мурдорун эм болумун тохташдырыу жаны бла полномочияла береди. Башхача айтсакъ, регионла инвестиция проектлени жашауда бюджетге къоранч келтирмей бардырыргъа онг табарыкъдыла.

Инвестиция налог кредит - налог борчдан къутулуну болжалын тюрлендириуню бир амалы болгъанын эсге салабыз. Ол налог тёлеучюге, артыкъда илму-техника тинтиуле бла кюрешленнге, организацияны файдаларына салынынган налогну азайтыргъа онг береди. Законопроектни магъаналыгъы да аны бла байламлыды.

Аны бла бирге ол нормативде, 288-чи статьягъа тюзетиуледе 2012 жылда 1-чи январьдан 2015 жылда 31-чи январьгъа дери кезиуде налог тёлеучюлени бирикдирилген къаумуу къуралгъаны бла байламлы Газ бла жалчытыучу бир системаны иелерини организацияларыны файдаларына салынынган налогну тёлеуню алгъандан эсе тынч амалы киййирилликди. Регионлада налог тёлеучюле файдаларыны ёлчемин шарт формулагъа кёре белгилегере эркинлик аладыла.

Битеу ол нормативле регион эм жер-жерли властланы статусларын кётюрюуге себеплик этедиле. Энчи белгилен айтсакъ, муниципалитетлегe финанс жаны бла жалынчакъсыз болургъа болушурукъдула. Кесини программалы статьяларындан биринде Владимир Путин шёндюю энчи налог жорукъла бла ишлеген гитче бизнесден тюшген налогланы муниципалитетледе къоюуну дурус кёргенди. Ишге ол кёзден къарау муниципалитетлени финанс автономияларына себеплик этеркди.

Белгилисича, Дмитрий Медведев 2011 жылда жаз башында окъуна властны бир къауум полномочияларын регионлагъа, муниципалитетлеге берирге керекди деген оюмун айтхан эди. Алай бла быллтыр жылны ахырында аны юсюнден законопроектлени пакети Къырал Думаны къарауула берилген эди. Къошакъ файдала триллион сомгъа жетеркидиле. Ол жаны бла шарт ишле 2013 жылда окъуна сынау халда жашауда бардырылып баштларыкъдыла.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Фестиваль

«Урал-монода» биринчи жерни алгъанды

23-ден 27-чи майгъа дери Уфа шахарда «Урал-моно» деген ат бла 16-чы халкъла аралы жыр фестиваль болгъанды. Анга Россейни оналлы регионундан, Къыргъызстандан, Туркменияндан, Къазахстандан, Узбекистандан, Молдовадан жырчыла келген эдиле.

Бизни республикадан ол жыр эришиулеге Жангы Малкъар элде жашагъан Атмырзаланы Элдар къатышханды. Белгилисича, ол «Салам алейкум» теле-радио фестивальны лауреатыды. Текуланы Амыр бла бирге жырлагъаны кёплени эслеринде болур.

Ол бир айны «Ийман» студиядан чыкъмай ары барыргъа хазырланнганды. Аны ол къыйыны зырафына кетмегенди. «Урал-монода», «Гапалау», «Сюйгениме» деген жырланы айтып, биринчи жерге тийишли болгъанды.

Атмырзаланы Элдар.

Жюрини члени Этчеланы Музафар.

Малкъарлы жырчыла бу эришиулеге озгъан ёмюрню ахыр жылларында къатышып башлагъан эдиле. Гран-прини «Алмосту» ансамбль 1995, «Ийман» жыр къауум 1999 жыллада алгъан эдиле. Лауреатла болуп къайтханла уа 14 адам боладыла.

Бу фестивальны энчилиги - аны баргъанына Интернетде къарагъра, кеси оюмларын айтыргъа да онг болгъаны эди. Сора бери келгенле халкъ жырланы асламрякъ айтхандыла. Жаш жырчыланы бир бирлери бла шагъырей болуулларында да фестивальны магъанасы уллуду.

Эришиуле Башкъортостанны филармониясыны уллу залында бардырылгъандыла. Гала-концерт а «Нефтяник» культура дворецде болгъанды. Аны республиканы премьер-министри ачхан эди.

Фестивальны лауреатлары уа была болгъандыла: ючюнчю жерле экеуленнге берилгендиле - Къыргъызстандан келген Захира Шайдылдаевагъа бла Башкъортостан Республикадан Илну Агабаевге. Экинчи жерге уа Дагъыстан Республикадан Мурза Алесгендеров, Тыва Республикадан Салчак Борбак-оол чыкъгъандыла. Биринчи жерни уа Элдар кишиге ычхындырмагъанды. Гран-прини уа къазахлы жырчы Нурбол Балапанов алгъанды.

Жюрини ишине да энчи эс буррчады. Анга Башкъортостанны, Къабарты-Малкъарны, Къыргъызстанны, Къазахстанны, Узбекистанны, Якутияны келечилери киргендиле. Бизни республикадан а Этчеланы Музафар аны члени эди.

МАМАЙЛАНЫ Алий.

Тапландырыу

Ара шахарыбызны айбатлайдыла

Герпегежчи жашла, элден Нальчикге жюрюп, къурулуш эм башха организацилялада урунадыла. Жаз, кюш да сагъат сегизге ишчи жерлерине жыйышадыла, буюрулгъан жумушланы тамамлайдыла.

Суратдагъыла уа ара шахарны жол–къурулуш управлениясыны Александровкада орналгъан биригиуюнде урунадыла. Ала шёндю Парламентни къатында орамлагъа къарайдыла. Бузулгъан эски асфальтны къобарадыла, чунгур жерлерин зыгъыр бла тюзетип, жангы асфальт саладыла. Жанларына бетон бордюрла орнатадыла. Алай бла ариу шахарыбызны тапландырыугъа къошумчулукъ этедиле.

Бизни корр.

ТЕЛЕФОН ЫЗ

Сорулларыгъыз, предложениялярыгъыз бар эселе...

ЕГЭ бардырылгъан кюнледе сагъат 9-дан 17 сагъатха дери кезиуде мониторингни тамамлауну КъМР-ни Жамаат палатасыны аппаратыны къуллукъчулары окъуучуланы, аланы ата-аналарыны эмда педагогланы сорулларын бла предложениялярын **8(8662)72-04-81** телефон номер бла эм **opkhr@mail.ru** электрон почта бла аладыла.

Кече-кюн да ишлеген телефонну ишини эм жамаатны жанындан къараучуланы отчётларыны итогларына кёре, КъМР-ни Жамаат палатасы РФ-ни Жамаат палатасына ЕГЭ-ни бардырыуну процедурасын игилендириуню юсюнден предложениялярын хазырларкъыкъды.

ЁЛМЕЗЛАНЫ Расул.
КъМР-ни ОП-сыны пресс-службасы.

Магъаналы интервью

ЕГЭ-ни бериуню быйылгъы энчиликлери

Окъуу жыл да бошалады. Аны бошагъанлагъа бир къырал экзаменни берирге керек боллукъду. Аланы башхалыкъларыны юсюнден бизге Эльбрус районну Билим бериу управлениясыны башчысыны орунбасары Мурочаланы Людмила айтады.

- Людмила Хажидаутовна, къалай барады бир къырал экзаменнге хазырланыу, районда ненча окъуучу берликди аны?

- Шёндю битеу хазырланыу ишле тамамланып бошала турадыла. Тийишли мардалы право документлеге жарашдырылгъандыла, ЕГЭ-ни берликлени базасы къуралгъанды. Экзамен бардырыллыкъ пунктла, предмет комиссиялагъа къатышырыкъла да белгили болгъандыла. ЕГЭ-ни берирге керекли ишле тамам болгъандыла. Быйыл районну школларын 263 окъуучу бошайды.

- Мардалы право актлада бла инструкция материаллада уа тюрлениуле бармыдыла?

- 2012 жылда федеральный даражада бир къауум мардалы право документ къабыл этилгени себепли аллай тюрлениуле да бардыла. Экзаменле бардырыллыкъ пунктлагъа бла ары окъуучуланы ийиуню жорукъларына жангыдан къаралгъанды. Башхача айтханда, ала бир кесек къатыланнгандыла. ЕГЭ бардырылгъан аудиторияда 254-ден кёп адам болургъа жарарыкъ тюйюлдю. Аны къурагъанла уа ол отоуда олтургъан сабийле бла ишлемегенле болургъа керекдиле. Экзамен бардырыллыкъ пунктха уа анга къатышырыкъла паспортларын бла пропускларын кёргюзтгенден сора жиберилликдиле. Пропускланы уа ала кеслерини школларында къол салып алыргъа тийишлидиле. Дагъыда бир къауум тюрлениу барды.

- Быйыл районда ненча пункт ачаргъа дейсиз?

- Бирси жыллардан алгъан сынаугъузгъа кёре, ала эки боллукъдула. Биринчи пункт Тырныауузну ючюнчю номерли орта школунда, экинчиси уа бешинчи номерли гимназиясында боллукъду.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Жазылыу-2012

Хурметли окъуучула!

2012жылны экинчи жарымына жазылыу кампания бардырылады.

Сиз «Заман» газетге связьны къайсы почта бёлюмюнде да жазылыргъа боллукъсуз. Алты айгъа жазылыуну багъасы, аны чертирге сюебиз, тюрленмегенди, алгъыннылай къалгъанды - 356 сом 10 капек.

Бизни индексибиз - 51532

Шимал Кавказ кюн сайын 2 бет

«Мени Малкъаргъа келтирген къадарыма ыразыма...» 3 бет

Жигит аскерчи, фахмулу жазыучу, асыл адам 3 бет

«Халаллыкъ бизде мардагъа айланады» 4 бет

«Единая Россия» парламент кёпчюлюкню партиясы болгъаны бла чекленип къалмазгъа таукелди

Ахыры. Аллы 1-чи бетди.

- Къабарты-Малкъарда «Единая Россияны» ачыкъылыгъына, аны башха партияла эмда жамаат биригиуле бла байламлыкъларына не багъа берирге боллукъсуз?

- Съездден сора сёз хатны жангыча къураргъа тюшерикди. «Единая Россия» халкъ аслам лагъа синнгергге керекди. Мен акъыл этгенден, регион эмда биринчи организацияла халкъгъа биютюн бек жууукълашсала хайырлы болур. Биютюнда РФ-ни Правительствосуну Председатели партияны башчысы болду эсе, къуру партия згъай, экономика, социальный жумушланы да кюлгъа алыргъа тийишлиди. Ма аны себелли биринчи партия организацияла кеслерини ишлерин башха тюрлю къурагъа, муниципалитетлеге да жетерге керекдиле,эллеге, адамлагъа ол бек магъаналыды деп, мен алай къарайма.

- Альтернатива халда сайлауну юсюнден предложениягъа уа къалай къарайсыз?

- Сёз субъектлени башчыларыны юсюнден бара эсе, биз 1-чи июльгъа дери къабыл этерге деп тургъан законнга кёре, оноучула айырыуланы 5-10 процекти къол кётюрген партияланы кёргюзтюлерни бла альтернатива халда сайланырыкъдыла. Алай бла Россейни субъектлеринде чыннты демократия айырыула бардырылыргъа керекдиле. «Единая Россияны» кесинде да кёп тюрлю кандидатурала кёргюзтюллюкдюле. Ма аллай амалны юсюнден айтханды Дмитрий Анатольевич да.

- Кадрланы алышындыра туруу да партияны башчысыны «революция оюмларындан» бириди. Сиз ол ишни тамамлауну амалын неде кёресиз?

- Мен алай этилирине ишанама. Аны юсюнден партияны башчысы, Правительствону Председатели эмда Россей Федерацияны Президенти айта эселе, биз аны тамамларгъа борчлубуз. Аллай реформала жетишимни боллукъларын бла къаллыкъларын а заман кёргюзюр. Жаланда,мен акъыл этгенден, барыбыз да анга кесибизни юлюшобюзню къошаргъа, къуллукъгъа хунерли, тири,билимли адамланы салыргъа керекбиз. Ма айтда «лифт» къурала, биз ол жаш кадрланы сайлаугъа, аланы башламчылыкъларын хайырланыугъа себелик этерин жалчытыргъа борчлубуз.

- Дмитрий Медведев партия вызноланы да жангы системасыны сагъышын этерге кереклисин айтханды. Юлгюге АБШ-да политика башчыланы ишлерин келтиргени, ала партия проектлени жашауда бардырыугъа кеслери жанлыла болгъанланы къыйынлары да кирирча мадарла этедиле. Съездде аны юсюнден сёз баргъанмыды, анга кёре уставха тюзетиуле кийиирлегенмидиле?

- Алыкъа угъай. Кертисин айтханда, мен бу соруугъа былайды деп шарт жууап бераллыкъ тюйюлме. Партия вызноланы системасын тюрлендирирге да керек болур, алай биогюнюкде бек башы, мен оюм этгенден, партияны ишине къатышыуду, партияны членини магъанасын англауду

- Арсен Баширович, съезд башланыры аллында партияны аты бла байламлы даулашла да болгъандыла. Сиз анга къалай къарайсыз. Ол «Единая Россия» болгъанлай къаллыкъмыды огъесе аны атын тюрлендирирге тийишлимиди?

- Мен «Единая Россия» деген атны жаратама, манга ол ариу кёрюнеди. Аны тюрлендирмез жанлыма.

- Саулай алып айтханда, съездден не хыйсан этгенсиз?

- Аны иши къалай къурагъанын, артыкъда партияны демократиялы,либерал, социальный платформалагъа бёлюнгеннин бек жаратханма. Партияны кесинде болгъан ол жангычылыкъны магъаналыгъа санайма. Тамамланыла тургъан борчлагъа тюрлю-тюрлю кёз къарамлары болгъан платформаланы хатасы боллукъ тюйюлдю. Аланы тюрлю-тюрлю проблемаланы юсленринден оюмларыны тынгылагъан бек сейирлик эди. Аны себепли ол баллумчылыкъны ишиге салыгъанма. Аллай амал бла тюзню терсден айыргъан тынчыракъ боллукъду деп, алай сунама.

- Регионлада уа аллай платформала къурар онг бармыды?

- Аны къатларгъа керекди деп, алай къарайма. Партияны ичинде даулашла керекдиле. Регион бёлюмню таматасны айтханы ючюн къол кётюрюп къалмай, тюрлю-тюрлю оюмла, предложенияла туура этилир ючюн. Алай болмаса, партиягъа алгъа барыргъа къыйын боллукъду.

Наталия КОНАРЕВА.
Нальчик-Москва-Нальчик.

Полициячыланы саугъалагъанды

Озгъан кюнлени биринде Ингушетияны башчысы Юнус-Бек Евкуров Шимал Осетияны полициясыны 21-чи майны кечесинде беш ингушлуну ёлюмден къутултхан къуллукъчуларын кесини резиденциясына чакъыргъанды.

Эсигизге тюшюрейик, ичинде алты адамы болгъан машина, баштёбен болуп, кёлге батхан эди. Тамата лейтенант Сослан Гиголаев, прапорщик Алан Гузитаев эм эки тамата сержант Виталий Дзуцев бла Батраз Дулаев къыйынлыкъгъа тюшген пассажирлеге болушургъа чапханды. Полициячыла кёзню кёзге урсанг да кёрюнмезча къарангылыкъда гуппуш болгъан машинадан жашланы чыгъаргъандыла. Машинада алты адам болгъанды, ала барысы да Шимал Осетияны Пригород районуну Чермен элинде жашагъанла эдиле. Жарсыугъа, водитель алайда окъуна ёлгенди, сау къалгъан беш жашха уа, полициячыла биринчи болушлукъ этип, аланы жууукъдагъы больницагъа жетдиргендиле.

- Сизден юлгю алырча этгенсиз, жигитлигигиз энтта да бир кере ачыкълагъанды ич ишлени organларында керти эр кишиле къуллукъ этгенлерин, - дегенди Юнус-Бек Евкуров. Сора Шимал Осетия-Алания Республиканы Правобережный районуну 3-чю номерли полиция пунктуну къуллукъчуларына сыйлы грамотала, 50 минг сом ахча саугъа эм плазменный телевизорла бергенди.

Чекчилеге – эсгертме

Каспийск шахарны тенгиз жагъадагъы паркында Россей Федерацияны жигитлерине аталгъан эсгертмени къуучулы халда ачхандыла. ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине Дагъыстан Республикада Россейни ФСБ-сыны чекчи управлениясыны пресс-службасында айтханларына кёре, чекчи жигитлени битеу тёлюлерине, чекленги къоруулагъанланы эм къорулай тургъанланы барысына да аталып, Россейде биринчи эсгертме къуралгъанды.

- Кеслерини Ата журтларын къоруулай уллу жигитлик этгенлени – къызыл аскеркуле А.Бабушкини, Н.Голубницкийни, алтмыш минг чекчи аскеркини, Уллу Ата журт урушну майданларында, Афганистанда, таджик-афган чекде, Чеченде жигитлик этип ёлгенлени, Россейни ФСБ-сыны чекчи управлениясыны Дагъыстан Республикада борчларын толтура тургъанда ёлген къуллукъчуларыны-намысларына деп къуралгъан эсгертмеди бу,-дегендиле ведомствода.

Фатарла бла жалчытыуда - алчыла

Шимал Осетия гражданланы фатарла бла жалчытыуда Россейде алчыланы санындады. Аны юсюнден пресс-конференцияда республиканы архитектура эм къурулуу политика жаны бла министри Ахсарбек Ходов билдиргенди.

Аны айтханына кёре, регионда жашагъанланы хар бирине тергегенде 26,3-шер квадрат метр жашау жер жетеди. Ол шарт, министрни оюмуна кёре, регионда жашау журтла ишлеу уллу атламла бла бардырылгъанына шагъатлыкъ этеди. «Фатарла бла бир-бир гражданланы, энчи алып айтханда, соймей кёчгюнчю болгъанланы, Уллу Ата журт урушну ветераналары эм жаш юйюрлени жалчытыу иги барады»,-дегенди Ахсарбек Ходов.

Министрни себеплик этгени бла жаш юйюрледен 63-сю фатарланы ачхычлары къоллу болгъандыла. Журтлагъа капитал ремонт этерге эм тозурагъан юйледен адамланы кёчюрюрге Шимал Осетия быйыл 283 миллион сом бергенди. Ахсарбек Ходов ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине айтханнга кёре, программаны чеклеринде 21 юйде жашагъанла жараулу журтлагъа кёчгендиле, 400 жаш юйюр а жашау журт болумларын игилендиргендиле.

Краснодарда - кадет училище

Президентни Краснодардагъы кадет училищеси 1-чи сентябрьде биринчи окъуучуларын аллыкъды. «Аны 12 гектар жерде башланнган къурулуу ишлери бла шагъырейленирге деп ары Юг федеральный округда РФ - ни Президентини полномочный келечиси Владимир Устинов, РФ-ни къоруулау министри Анатолий Сердюков эм Къобанны губернатору Александр Ткачёв келгендиле»,-деп билдиргендиле ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине губернаторну пресс-службасында

-Краснодардагъы кадет училище – ол битеу федеральный округлада аллай бирлик учреждениланы къураугъа президент программасыны бир кесегиди,-дегенди Ткачёв. Аллай учреждениладан экиси – Оренбурдгъы бла Ставропольдагъы-ишлеп башлагъандыла. Краснодар аскерчилени сабийлерине эм ёксюз сабийле зитализ билим бирлик ючюнчю шахар боллукъду

-Къобаннга аллай окъуу учреждение жетишмей тургъанды,-деп чертгенди Александр Ткачёв. - Мингле бла саналгъан жашчыкъла сейирлик болумгъа тюшерикди. Ол ахшы билим аллыкъдыла, кюч эм творчествolу жаны бла айныкъдыла. Ала барысы да сабийлени патриот ниетде ёсдюрюрге себеплик этерикдиле. Толу ийнанама мында окъургъа сюйгенле кёп боллукъларына,-дегенди губернатор.Сабийле президент училищеде 5-чи классдан башлап 11-чи классха дери окъуркъудыла.

Келишим тенг файда келтирликди

Ингушетия бла «Россейни аскерине, авиациясына эм флотуна себеплик этиуню кеси ыразылыкълары бла къуралгъан Битеуроссей жамауат къырал организациясы» биригип ишлеюню эм бир бирге себеплик этиуню юсюнден келишимге Магасда Ингушетияны башчысы Юнус-Бек Евкуров бла къыралны ДОСААФ-ыны председатели Сергей Маев къол салгъандыла. Ол документ къыралны Сауутланнган кючлерине, башха аскер къауумлагъа специалистлени, уста техниклени хазырлауну, инновацияны айнытыуну, техниканы эм спортну аскер-прикладной тюрлюлерине специалистлени хазырлауну биригип бардырыргъа кереклисини юсюнденди. Ол аскер-патриот сетьни, жаш тёлю эм сабий биригиулени, ветеран организацияланы айнытыргъа себеплик этерге деп жарашдырылгъанды.

Къоруулануу обществону оноучусу Маев не аз да ишекли тюйюлдю келишим хайырлы боллугъуна. Ол республиканы башчысын Ата журтну, ДОСААФ-ны алларында борчларын жетишимни толтуун келгени ючюн «За заслуги» деген ведомствону ордении ючюнчю даражасысы бла саугъалагъанды.

Суу жыйылгъан жерни реконструкциясы

Тёбенги Къобанны суу басыудан къоруулауда уллу магъанасы болгъан суу жыйылыучу Шапсуг кёлню реконструкциялауну 2015 жылгъа бошарыкъдыла. Республиканы башчысыны пресс-службасында ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине айтханнарына кёре, проект Юг федеральный округда бек магъаналыладан бириди. Анда айтылгъанына кёре, плотинаны, артыкъ сууну кетериучю устройствону ишлерге керекди. Аланы быйыл хайырланыргъа берир мурат барды, андан сора да, эски къурулушланы жангыртыргъа айтадыла.

РФ-ни Эл мюлк министерствосу ахча бла жалчытхан программагъа кёре, объект хайырланыргъа 2013 жылда берилирге керекди, алай эсе да, ахча бериуню тохтатхандыла. Хайырланыугъа бериуню жанны болжаллары юслеринден «Зарубежстрой» компаниясы – подрядчикни генеральный директору Евгений Гудзенчук айтханды. 2,4 миллиард сом багъасы болгъан проектни 900 миллион сому хайырланылгъанды, дегенди ол. Быйыл проектни жашауда бардырыугъа 182 миллион сом къоратылгъанды. Шёндю кёлню плотинасын жангыдан къурау ишле бардырыладыла.

Производтвола къураладыла

Ингушетияны Троицкое элинде концервала чыгъарлыкъ заводну ишлеп башлагъандыла. Анда 150 адам иш табаркъды. Быйыл, андан сора да, Италияны къурулуу компаниясыны специалистлери шёндюгю агропромышленность комплексни ишлеп башлагъандыла. Анда тахта кёретле ёсдюрлюкдюле эм аланы жарашдырлыкъдыла.

Мында, жангы производство кючлени къурагъандан сора да, ишлемей тургъан заводланы быйылгъы сезонда ишлетип башларга айтадыла. Ол предприятиланы хайырланыргъа боллукъларын бла къаллыкъларын тинтирикдиле. Регионну Эл мюлк министерствосуну жерчилик бёлюмюню начальниги Цуров Магомедни айтханына кёре, быйыл эл мюлкде урунгланча тахта кёретлени 300 гектарда ёсдюреди. 150 гектарны уа тахта кёретле ёсдюрюгюз дер фермер мюлклеге берликдиле. Алайды да, жангыртылгъан заводла сырьёсуз боллукъ тюйюлдюе.

ЕГЭ-ни бериуню быйылгъы энчиликлери

Ахыры. Аллы 1-чи бетди.

- ЕГЭ формада бериллик экзамелени тизмеси уа тюрленгенмиди?

- Угъай, ол алайынлай къалгъанды. Экзаменле берилиучю онтёрт предметден орус тилни бла математиканы, озгъан жыллада, онбиринчи классланы бошагъанла борчлу халда берирге тийишлидиле. Къалгъанларын а – литератураны, физиканы, химияны, биологияны, географияны, Россейни тарыхын, обществознанияны, тыш къыраллы тиллени, информатиканы – окъуучула кеслери сайларыкъдыла. Аланы къаллай бирин берликлери уа жаш адам окъургъа вузгъамы огъесе сузгъами кирирге сюйгенине кёре боллукъду. Ол окъуугъа быйыл тюшергге акъыл этмей эсе уа, борчлу халда бериллик экзаменлени берип къояргъа жарайды. Алай бла аттестат алыр ючюн, жаш адам математикадан бла орус тилден ЕГЭ-ни берсе тамамды. Башхача айтханда, бу эки экзаменден да Россобрнадзор тохташдырыгъан бек аз баллдан (минималный порог) энишге алмазгъа керекди.

-2012 жылда уа бек аз балл къаллай бир болургъа керекди?

-Орус тилден 36 балл, математикадан а - 24. Аладан бирин бералмай къалып, баллары аз болса, ол экзаменнге къошакъ халда тохташдырылгъан заманнга келирге боллукъду. Орус тилни да, математиканы да бералмай къалса уа, ана аланы жангыдан берирге эркинлиги жокъду. Быллай болумгъа тюшген окъуучу экзаменлени жаланда экинчи жыл берирге онг табарыкъды, быйыл а аттестатны орунуна школдан жаланда справка алып къоярыкъды.

Орус тилден бла математикадан ахшы балла алгъанланы аттестатларында ала окъуу планнга кёре окъуучан хар предметден да итог оценка салынмады. Быллай багъаны выпускникни онунчу эм онбиринчи класслада жылны ахырында алгъан белгилерин тенглешдирип алай чыгъарадыла.

Окъуучуну ЕГЭ-де алгъан баллары бешбаллыкъ системагъа кёчюрюлмегенин белгилерге сюеме. Бир къырал экзаменни бергенине шагъатлыкъ этген къагъытны магъанасы окъуучу школну бошагъан жылдан сора келген экинчи жылны 31-чи декабрине дери сакъланады. Аллай къагъытлары болгъанла аланы вузлагъа неда сузлагъа окъуугъа киргенлерине кёре хайырланыргъа боллукъдула. Быйыл аскерге кетерге тюшгенлени уа шагъатлыкъ къагъытларыны магъанасы ала аскер борчларын толтургъандан сора бир жылгъа дери сакъланырыкъды.

-Бир къырал экзаменни бериую болжалы уа къачанды?

-Биринчи кезиу 28-чи майдан 21-чи июньгъа дери бардырыллыкъды. Бу заманда ЕГЭ школланы быйыл бошагъанла бла башланнган эм орта профессионал билим берген учреждениялада окъуганла бла бардырыллыкъды. 7-чи июльдан 16-чы июльгъа дери уа къошакъ кезиу бардырылады. Бу жюл а экзамен школну эм профессионал билим берген окъуу юйлени 2011 жылда бошагъанлагъа бла бирсилеге боллукъду.

Битеу предметледен да ЕГЭ эртденликде сагъат онда башланырыкъды. Математикадан, физикадан, литературадан, информатикадан эм информация-коммуникация технологияладан экзаменни заманы тёрт сагъатды. Тарыхдан бла обществознаниядан а ол жарым сагъатха азыракъды. Тыш къыраллы тиллени сайлагъанла уа бу экзаменде юч сагъат олтурлукъдула.

-Ол неда бу предметни энчи алып айтханда уа, аладан ЕГЭ не кюнледе бардырыллыкъды?

-28-чи майда информатикадан бла информация-коммуникация технологияладан, биологиядан, тарыхдан, 31-чи майда орус тилден 4-чю июньда тыш къырал тилледен, химиядан, 7-чи июньда математикадан; 13-чю июньда обществознаниядан, физикадан 16-чы июньда уа географиядан бла литературадан бериллик экзаменле.

ЕГЭ-ни заманында ауруп (анга шагъатлыкъ этген документи болургъа тийишлиди) неда бир башха сылтау бла чырмалгъанлагъа, неда аны кезиуюнде математикадан бла орус тилден керекличиндеп аз балл алгъанлагъа деп къошакъ кюнле тохташдырылгъандыла: 18-чи июньда – тыш къыраллы тилледен, обществознаниядан, биологиядан, информатикадан бла информация-коммуникация технологияладан; 19-чу июньда – географиядан, химиядан, литературадан, историядан, физикадан; 20-чы июньда – орус тилден; 21-чи июньда уа математикадан.

-Тийишли къагъытла уа не заманда берилирге керекдиле?

-Анга шагъатлыкъ этген къагъытла 27-чи - 29-чу июньда бериликлери тохташдырылгъанды.

ТЕМИРЛАНЫ Анатолий.

АДАМ ЭМ АНЫ ИШИ

Усталыкъ бла табылгъан махтау

Дюгерли Олег Рамазановичны Хораноп Нальчикде тууп ёсгенди, школну, ызы бла Къабарты-Малкъар къырал университетни медицина факультетин да бошагъанды. Бу усталыкъны уа ол анасыны айтханын этип сайлагъанды. Тиширыу кёп жылны республиканы клиника больницада тамата медсестра болуп ишлегенди. Кичи класслада окъуганында, школдан чыгъып, жашчыкъ, анга келип, анда сагъатла бла олтургъанды. Медсестрала уа Олегге саугъагъа гитче акъ халатчыкъ бередиле. Ол, аны кийип, мектепде урунгудан дерслеге барыучу эди. Бир жол а: «Мен школну бошасам, врач боллукъма»,-дейди. Атасы уа аны сайлаууна артыкъ ыразы тюйюл эди. Нек дегенде юй бийчеси кёп заманын больницада ётдюре эди. Хазна солуу кюнлери да болмагъандыла. Рамазан а «Юйде бир доктор болса, ол жетеди»,- деп, кёп кере ангылатыргъа кюрешгенди жашына. Ол кеси уа «Горплодоовощторгда» аны таматасны кадрла жаны бла орунбасары болуп да тургъанды.

Олег а этген муратындан артха турмагъанды. Школдан сора медицина училищеге киргенди, аны да бошап, КъМКъУ-ну медицина факультетине къагъытларын береди, биринчи жыл конкурсдан ётмей къалады, экинчи кёре да насыбы тутмайды. Алай жаш, умут юзюп, тохтап къалмайды. Ол республикалы клиника больницада санитар борчланы толтурады. Алай бла университетни хазырлаучу бёлюмню биринчи курсуна киреди. Бир кесекден а медбрат болады.

Университетни бешинчи- алтынчы курсларында окъуганында уа, терк болушлукъ бергген машинада фельдшерлик да этеди. Окъууну бошап, диплом алырга жетгенде уа, ортопедияны сайлайды. Аллай бла больницаны травпунктуна келеди.

-Биринчи саусузум бюгюнча эсимдеди. Жаш адам эди. Аварияргъа тюшюп, тобугъун бек ачытхан эди. Мен, ууалгъан сюеклерин жыйышдырып, анга кёп заманны бакъгъанма,- деп эсгереди ол.

Бусагъатда Олег хирург-травматолог ортопедди. Аны болушлугъун излеп, Шимал Кавказны башха республикаларындан да келедиле бери. Ол курорт поликлиникада да ишлейди. Анда шёндюгю излемлеге тийишли японлу аппаратура барды. Ары келгенле, артыкъ уллу хакъ тёлемей, саулукъларына къаратыргъа онг табадыла.

Олег Рамазанович аны окъутхан устазларыны атларын да хар заманда уллу хурмет бла эсгереди. Ала Исуф Ошноков, Хамада Бакданов, Азрет Шоговдула. Хируруглукъ ортопедликни да ол ала къаты болгъанларыны хайырындан сайлагъанды. Больницагъа, Саратовда Карнин атлы институтдан келип, саусузлагъа къалай бакъгъанларына къараучудула. Хороновха не заманда да уллу ыспас этедиле, аны барыу аманын юлгюге келтирип. Бек аламаты уа-анга саусузлары берген хурметди. «Бир адамгъа да, бир заманда да угъай деп хыны этмегенди. Аны ишини бир жоругъу «къолунгдан келгенни аяма, махтау а сени кеси табар», деп алайды. Болсада Олег Рамазанович ыспас излеучюледен да тюйюлдю, газетге да жазарыгъызны къалай унагъанына сейир этеме»,- дегенди ана бла ишлеген пакистанли хирург Исса.

Кертиди, врачча махтау керек да болмаз. Ол ишин сюйген, аны уста билген адамды. Анга кече белинде, юйюне сёлешип: «Больницагъа къыйын саусузну келтиргенди, терк жет да, болуш»,- деселе, мычымай машинасына минип жетер. Анга бек уллу саугъа уа-ол аягъы юсюне салгъан саусузларыды.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Ремонт ишле

Къышха хазырланадыла

Ставропольеде сууукъла тюшгюнчю 907 котельняны, 1,3 минг километр тозурагъан тылный быргъы ызланы ишлерча къурар, тазалаучу сооруженияларгъа ремонт этер муратлыдыла. Андан сора да, къышха дери 17 минг километр суу быргъы ызланы, 2,4 минг километр канализация ызланы, 5000 минг чакълы бир трансформатор подстанцияланы эм юлешиучю пунктланы хайырланыргъа хазырларкъдыла.

Дагъыда 166 километр тозурагъан электроызланы алышындырлыкъдыла. Быйыл жашау журтлагъа капитальный ремонт этиуню край программасына кёп этажды 160 юй, ол санда элледе болгъан юйле да киргенди.

Юбилей

Къадарны жолларын бир инсан да билмейди. Большой Колдоиров хуторда ёсген къыз бла кёнделенчи жаш Къыргыызстанда Яр-Кишлак элде тюбешип, артда уа юйюр къурагъанлары сейир тюйолмюю. Тамара Афанасьева къолайлы юйюрде туугъанды, аны атасы-анасы коллективизацияны жылларында болгъан мюлклерин сатып, Дон черекни башха жанына кетген эдиле. Эфендиланы Салихни юйюрю уа битеу малкъар халкъ бла бирге кёчюрюледи Орта Азиягъа.

Тамара Емельяновна бла Салих Ибрагимович тюбешген заманларында экиси да зорлукъну, терликни сынап, аны ючюн е тюнюлмеген, билимге итинген, жарыкъ кёллю жаш адамла эдиле. Бюгюнлюкде ала республикада бек хурметли, сыйлары жюрюген алимле, профессорладыла. Экиси республиканы культурасына этген огъурлу ишлени жаланда санауу окъуна сау китап болуп къаллыкъды.

Сабийлери да жамаугъаны жарагъан белгили адамладыла. Жаллары Фуад Салихович - профессор, филология илмуланы доктору, Шимал Кавказда искусстволаны институтуну проректоруду. Аны юй бийчеси Мусукаланы Росина - КъМКъУ-ну доцентиди. Кызлары Ирина Салихованы медицина илмуланы кандидаты, КъМКъУ-ну доцентиди, юйюр а медицина илмуланы доктору, профессор Жетишланы Рашит бла къурагъанды.

Салих Ибрагимович бла Тамара Емельяновнаны беш туудукълары барды. Бу аламатты ширыру быйыл юбилейин белгилейди. Биз аны бла тюбешип, жашаууну юсюнден хапарын жазгъанбыз.

«Мени Малкъаргъа келтиргген къадарыма ыразыма...»

Солдан онгнга: Тамара Емельяновна бла Эфендиланы Салих ишчи нёгерлери бла.

Сабийлик

- Мен Дон черекни боюнунда къазакъла жашагъан хуторда туугъанма. Манга, тамата эгечим Катягъа, къарындашым Колягъа да сабийле, оюнлагъа кёшмей, «кулакла» деучю эдиле. Бир жол мен анама жиляп келеме да: «Бизге кулакла деп нек айтадыла?» - деп сорама. Ол а: «Биз къазакъла тюйюлбюз, орусулабыз, Волга черекни боюнунда жашауучу эдик, кьолайлыланы ызларындан болгъанларында, болгъаныбызны сатып, бери къачып келгенбиз. Алгъын жеribизде малчылыкъ бла кюрешиучю эдик, эртгенликден ингирге дери ишлегенлей тургъанбыз, бир адамны басынчакъламагъанбыз, ишал кьыйынлыбыз бла жашагъанбыз»,-дейди.

Билемисиз, мен атама-анама къарап, ангылагъанма: ишкёллю адам кьайда да жашаяллыкъды. Жангы жерде ала агъачдан юй ишлейдиле. Артда уа атам къзайыкъ да этеди. Эгденлерин къоядыла.

Элде битеу гитчеле таматалагъа болушуучу эдиле, мен бешжыллыгымдан ишлеп башлагъанма. Донда чабакъ кече иги тутулады. Атам бла анам суу боюнунда ау тутсала, мен а кьайыкъда черек бла ёрге бара эдим. Аны кьалакъларындан къоркъуп чабакъла тюзюнлей аугъа тюшюп эдиле. Суу боюнунда, кечени тыннаккысында киштикени кёзлери чыракълача жанылуу эдиле, ала тутуудан юлюш алмай кьоймагъандыла. Биз Донну сабийлери эдик, барыбыз да чабакълача жюзгенбиз.

Къазауат

Уруш башланады. Къарындашым Коля Катчинский лётный школдан сора фронтха кетеди, Белоруссияны къоруулай жан бергенди. Атам да къазауатха чакъырылады. Ачлыкъ киреди элге. Биз, сабийле, ашны юйде угъай, табийгъатда атайды эдик. Чыпчыкъланы уяларында гаккыланы жыя эдик. Неда суу боюнунда ракушкаланы ичлеринде этни сыдырып, аны биширкек, бек татыулу аш болуучу эди. Жмых ашагъанбыз. Гыржын бурчучукъ а шоколадча таппы кёрюне эди бизге.

Бошалды уруш, атам да юйюбюзге кьайтды. Биз Привольжьеге кёчебиз, анда атам чабакъ заводда мастер болады. Волга къатында жашагъанланы тойдурады. Биз кюн сайын икра ашауучу эдик.

Ол иги заман да бошалды, кьыйынлыкъ соруп келмейди, анам ёлдю. Ол кезиуде мен тёртончю классда окъуучу эдим. Атам экинчи кере юйдегили болады. Тамата эгечими жуукъларыбыз аладыла, мен а анамы эгечини юйюнде жашап башлайма. Алай аны эрин ишини юсю бла Саратовха кёчюргенлеринде, сау эки жылны тыш адамлада тургъанма. Школну бошагъанымдан сора Ростовха окъургъа кетеме.

Студент жылла

Ростовдагъы университетде общежит бар эди, стипендия уллу болмагъанлыкъгъа, жете эди. Диплом алгъанымдан сора мени Къыргыызстаннга жибередиле, анда Яр-Кишлак элде узбекилле жашай эдиле. Школлары тозурап эди. Завуч а - Эфендиланы Салих. Общежитде башха практикантка бла бирге жашаргъа отоу табадыла, къышда печибизге отун, кёмюр да бере эдиле.

Узбекли къызла школгъа паранжа кийип келе эдиле. Алада жетинчи классдан сора окъугъан бедишле саналгъанды. Мен а онунчу классда класс башчыма, анда жаланда бир къыз бар эди. Анга да хар кюндеи милиционер бла барып, мектепге алай кеттире эдик. Анасы: «Айып этмегиз, адамла, кёремисиз, милиционер да келгенди!» - дей эди.

Школдан сора ол ариу узбек къызны бир жаш да тилемейди, тюрмеден чыкъгъан бир къартха береди кесин а. Узбеклилени къатында таулуда французча кибик эдиле: билимге итинген, окъургъа сюйген халкъ. Таулуда аланы юйлерин акъларгъа, терезелеге мияла салыргъа юйретген эдиле.

Тиширыуланы паранжаларын тешер ючюн, власть кёп амалны хайыварларгъа кюреше эди. ЯрـКишлакда автобус жюрюп башлагъанда, аллайланы салоннга къоярыкъ тюйюлбюз, дейдиле. Ол исси жерде сумкалары бла, сабийле бла сюелген тиширыуну кёрсе, жаны ауруп тохтай эди шофёр, сора: «Паранжаны теш!» - деесе, ол а бетин бир такъыйыкъгъа ачып, автобуса мине эди, миннгенлей а, биягъы жапды.

Устазлыкъ этиу

Эки жыл озгъандан сора, мен Волгоградха жуукъларыма кьайтама. Салих, ары келип, тёреге кёре, мени тилегенди. Жуукъларым ыразылыкъларын береди. Ол заманда таулуда Ата журтларына кьайтхан эдиле. Кьайда жашаргъа деген соруу чыкъгъанда, мени адамларым: «Салих халкъы бла бирге оноч жылны жерингден узакъда жунчуп жашагъанды. Аны жуукъларындан, тенглеринден айырма, тентиретме», - дейдиле.

Келебиз биз Кёнделеннге. Школда Салих биологияны бла географияны, мен а орус литератураны окъутханбыз. Бизге, устазлагъа, общежит берген эдиле, алай кьайын анам анда жашаргъа сюймейди. Салих къарындашлары бла чий кирпичден юй кьалайды. Жаннетни болсун, кьайын анам Шабат Сарбиевна бла жыйырма жыл жашагъанма, ол жюз бла юч жылы толгъандан сора ауушханды. Огъурлу, халал адам эди, сабийлени ёсдюрюргe болушханды.

Илму иш

Салих бла мен тохтаусуз окъуп тургъанбыз: алгъа аспирантурада, ызы бла докторантурада. Мен малкъар халкъны культурасынан чексиз сюеме. Биз Къулийланы Кьайсынны жашауну эм чыгъармачылыгъыны юсюнден сегиз том басмалагъанбыз. Тогъузунчу том да хазырды, спонсорун сакълайды. Архивледе кёп ишлерге тюшгенди, алай биз жыйгъан материал келлик тёлюлеге да жарарыкъды, кьыйналгъаныбыз кёзюбюзге кёрюнмейди. Дагъыда мен Отарланы Керимни, Зумакъулланы Танзиляны юсеринден китапла жазгъанма.

Университетде илму бла кюрешгенлеге къолумдан келенича болушама. Мен башчылыкъ этип жыйырма адам кандидат диссертацияларын къоруулагъандыла, аланы санында Камилла Бекалдиева - Ливоядла жашайды, Нина Ефриокова - Къарачай-Черкесде, Вера Перельгут - Израильде, Айбола Намазова - Бакуда...

...Мени Малкъаргъа келтиргген къадарыма ыразыма. Насыплы жол эди ол, бек насыплы. Аны заманда биогонлюкде угъай, не заманда да ангылагъанма мен, аны ючюн жангы жетишимлеге кёлленгенлей жашагъанма...

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

Эсгериу ингир

Жигит аскерчи, фахмулу жазыучу, асыл адам

Байрым кюн ингирде Нальчикде Къырал концерт залда КъМР-ни халкъ жазыучусу Ахмедхан Налоевни 90-жыллыгъына аталып эсгериу ингир болгъанды. Анга республиканы жамауаты бла бирге Къарачай-Черкес, Чечен, Ингуш, Дагъыстан республикаладан кьонакъла да кьатышхандыла.

Жыйылыуну ача, КъМР-ни Правительствосуну башчысыны орунбасары Тембулат Эркенов Ахмедхан Налоев Уллу Ата журт урушну ветераны болгъанын, ол даржалы майдалла, орденле, ол санда Александр Невскийни, Кьызыл Жулдузну, Ата журт урушну 1-чи даржалы орденлери бла саугъаланганын эсгертгенди. «Ахмедханны жашауу кьыйын эди, Россейни культурасын байыкъландыргъанды, ёсюп келген тёлюню юйретиуге уллу кьоушумчулукъ этгенлери белгилене эди.

Дагъыстанны халкъ жазыучусу Аминат Абдулманапова уа бери келиртден алгъа Налоевни чыгъармаларын окъугъанын айтханды. «Мен аны жашауна сейир этгенме. Ол миллет илмуну, адабиятны да мурдорун салгъанладан бириди», - дегенди эмда быллай адамла халкъланы араларында байламлыкъланы къурагъанларын белгилегенди. «Мен Ахмедхан Хамурзовични чыгъармаларын кесими ана тилиме - даргин тилге - кёчюргенге сёз береме», - дегенинде уа, залда олтургъанла анга къарсла бла тюбегендиле.

Аминат Абдулманапова.

Ингушетияны Жазыучуларыны союзуну башчысы Ваха Хамхоев а Культура министерстволарынданалгъашы сёзню окъугъанды. Анда Ахмедхан Налоевни чыгъармалары тууган журтуна, миллетине сюймекликден толгъанлары белгилене эди. «Бизни халкъда чыпчыкъ уясында окъуна кьалай учаргъы белгили болады, дейдиле. Мен Ахметханны танымагъанма, алай бусагъатда аны суратына къарагъанымда ангылагъанма ол сизни миллетте кьаллай магъаналы адам болгъанын», - дегенди.

«Кабардинка» ансамбль.

КъЧР-ни Жазыучуларыны союзуну башчысы Лейля Бекузарова Налоевни ири таныгъанын, аныча ана тилин ири билген адам болмагъанын чертгенди. «Тилни аныча окъуп билаллыкъ тюйюлдю адам, ол Аллахдан берилген фахмуду. Биз нарт эпосну, нарт сёзлени тил байлыгъында ёсгенбиз. Ол бизни миллет культурабызны мурдоруду. Ахмедхан Налоев а бу тёрелерин сакълагъанладан бириди», - дегенди.

Лейля Бекузарова Кавказ халкъланы арасында не заманда да кьарындаш байламлыкъла болгъанларын белгилегенди. Алай биогонлюкде аланы жокъ этеген кюрешгенле бардыла, аны себепли биз барыбыз да саналы болургъа керекбиз, деп да кьошханды.

Чечен Республикадан Эдуард Мамакаев а кьабартылы эм малкъар эмда кьарачай бла черкес халкъла бир бирлеринден айырылмай, бирге жашагъанларына сукъланнганын айтханды. «Бир заманда да ол жолдан таймагъыз. Уллу Кьайсын миллетлени бир заманда да айырмагъанды», - дегенди.

Эдуард Мамакаев Шимал Кавказдан Уллу Ата журт урушка къатышхан жерлешлерибизни музейин ачаргъа сюйгенин да айтханды. Биогонлюкде ол кеси 88 чеченли аскерчини кьайда кьуллукъ этгенлерин, къалайда жоюлгъанларын тохтаущыргъанды.

Нальчик шахарны ветеранларыны союзуну башчысы Абдуллаланы Мустафа уа Налоевни биринчи устаглыгы тууган журтну къоруулачучу болгъанын, ол бу борчну тийишлlicича тамамлагъанын чертгенди. «Мен аны жигитлигине баш урама», - дегенди.

Жыйылыуда артистле, Къабарты-Малкъар кьырал университетни студентлери да Ахмедхан Налоевни чыгъармаларындан юзюклени окъугъандыла. Сахнагъа ол кече «Кабардинка» ансабльни артистери, музыка театрны солистксасы Асият Черкезова, кьабарты халкъ жырланы айтхан Огурли Бажев да чыкъгъандыла.

Жазыучуну чыгъармачылыгъына аталып, 26-чы майда уа Къабарты-Малкъар кьырал илму-излем институтда илму-практика конференция болгъанды. Байрам ишле аны тууган эли Урухда да бардырылгъандыла.

Фатима ТОКОВА.

Суратланы **Э. КАРАЕВА** алгъанды.

«Мени Малкъаргъа келтиргген къадарыма ыразыма...»

Презентация

Бизни газет билдирген эди КъМР-ни Жазыучуларыны союзунда къуралгъан литература биригиуге жюрюгенлени чыгъармалары кирген «Тейри кьылыч» атлы китап басмаланнганын. Анда окъуучу сижети жаш авторну жазгъанлары бла шагьырей болуукъду. Аны зарфха урургъа Ёлмезланы Мурадин бла Глашланы Борис хазырлагъандыла. Кёп болмай ол жыйымдыкъны Къулийланы Кьайсын атлы малкъар къырал драма театрда презентациясы болгъанды.

Иги умутла туудургъан жыйымдыкъ

Бу ингирни бардыргъанла Бетезланы Мадина бла Зизаланы Марат алгъа сёзню Глашланы Борисге бергендиле. Ол китапдагъы назмуланы бир кьаууму «Литературная Россия», «Заман» газетледе бла «Минги - Тау» журналда, башха изданиялада чыгъа-чыгъа тургъанларын айтханды. Жыйымдыкъгъа назмула, хапарла, жомакъла да киргенлерин билдирип, мындан ары да жаш авторларгъа уллу жетишимле тежегенди.

Ызы бла ала, кезиу - кезиу сахнагъа чыгъып, кесларини оюмларын билдирип, Глаш улуна, Ёлмезланы Мурадиннге да жюрек ыразылыкъларын да айтхандыла. Залда олтургъанланы назмулары бла шагьырей эттендиле.

Эди чыгъармаланы юслеринден айтайыкъ. Аппайланы Жаннаны бизни окъуучу ахшы таныйды. Бу фахмулу кьыз бла ушакъ «Заманда» да чыкъгъан эди. Жашлыгъына да къарамай, сынаулу поэтча жазгъанына китапны кьолгъа алгъан кеси да тюшюнюрюкдю. Ол эсин бургъан темала да аламдыла: тууган жерине сюймеклик, халкъны бирликге чакъыруу, тинтуугъуна махтау салыу, учунуугъа итиниу.

«Балкарияны» тепсеучюлерин, кьобузчуларын да бек сюйгени эсленеди таулу кьызда. Ол кеси чыгъармачылыкъ бла дагъыны усталыкъны сайлагъанды. Суратчыгъа, жырчыгъа да атайды назмуларын. Жаш жазыучуну хапарлары да лирикалы халда жазылгъандыла, биягъы музыкагъа баш ура, фахмулуланы кесини хапарларыны жигитлери эте.

«Тейри кьылычха» жюрюгенлени биринчи кере кёргенимде, аланы хар неге да сейирлери болгъаны бек къууландыргъан эди. Авторла фольклорну да хаыйрланадыла, Кязимге айланып, аны бла ушакъ да этедиле, кёчюнчюлюкге да зс бурадыла, тюзлюк бла терслик, ахшылыкъ бла аманлыкъ деген ёмюрлюк соруулагъа жууап табаргъа кюрешедиле. Сёз ючюн, яникойчу кьыз Газаланы Аминат:

Жашауда уа тюзлюк жокъ,
Табаргъа уа амал жокъ, -

деп шарт билдиреди оюмун.

Таш, терек, черек – ала малкъар литературада жашауну, ёмюрлюкню, чыдамлылыкъны белгисине айланнгандыла. Жаш жазыучуна да, алагъа ол кёзден къарап, ёз оюмларын айтыргъа излейдиле. Жабелланы Кязим ташда таулу кишини таукеллигин, тюзлюк келлигине ийнаннган адамны кёрпозтеди. Бу хунерли жаш жашаудан замансыз, ажымлы кеттенди.

Рахайланы Диананы таукеллигине уа ким да сукъланырчады. Ол, сахнагъа базынылуу чыгъып, оюмун шарт билдиргенди. Аны халкъына сюймеклигин, кёчгончюлюкге атагъан назмулары сансыз кьоярыкъ тюйюлдюле кимни да.

Китапха кирген жаш авторланы къаууму.

Малкъар литературагъа озгъан ёмюрде асламланда эр кишиле келгендиле, тиширыула ариу накъышлары бла, атларын айтыра. Жангы китапда уа кьызланы атлары аламлыкъ. Жаланда ючжаш барды мында - Аппайланы Шамил, Жабелланы Кязим эм Османланы Элдар.

Арт жыллада тиширыула кьайсы сферада да эр кишиледен артда кьалмай ишлегенлерини юсюнден кёп айтылады. Малкъар литература келир заманда асламланда тиширыуладан къуралса, быллай болум бир кесек мудахландыкъды. Эр кишиле энди халкъны келир кюнюне, жакъауна да сансыз болупму кьадылда? Аллай оюмла тьанчыкъ бермегенден, жашауга къууана да, жарсый да билгенден а тууа болурламы назму тизгинле?..

«Тейри кьылычны» юсюнден оюмун Ёлмезланы Мурадин да билдиргенди. «Керек китапды. Бусагъатда сабийле ёз тиллеринде сёлеширгe унамай тургъанда, андагъы авторла уа назмула жазадыла, - дегенди ол.- Озгъан ёмюрню 80-чи – 90- чы жылларында литературагъа жаш адамланы келмегени жарсытханды. Энди уа алагъа ышанырча болгъанды.

Жаш авторланы барысын да алгъышлайма, ала, сёзхоз, фахмулу адамладыла. Алай артыкъда Аппайланы Жанна бла Газаланы Аминатны белгилерге сюеме. Ахыргъы хазыр поэтди, дерге эркинбиз, назму жазылыуну культурасын билген».

Китапда хар авторну юсюнден къысха билдириу да барды. Алагъа кёре, кёбюсюнде Черек районну эллеринде тууганладыла жаш жазыучула. Ким биледи, анда сабийлеге артыкъ эсми бурулады? Огъесе, заман бара-бара, фахмуну жилтини он ауузгъамы тюшдю. Презентацияда Огъары Малкъарны биринчи номерли школуну директору Къарачаланы Халиматха бла Атабийланы Захидагъа, Бабугентден Мокъаланы Даниялгъа бла Мокъаланы Ханифагъа, дагъыда Жангоразланы Лизагъа, Чеченлани Ариужанны, башхалагъа да, школчуланы хунерлерин ёсдюрюуге себеплик этип, литературагъа кёллендиргенлери ючюн КъМР-ни Жазыучуларыны атындан грамотала бериллгендиле.

Ызы бла союзну таматасы Хачим Кауфов малкъар поэзияны бек сюйгенин, орус тилде поэтлени назмуларын дайым да окъуучанынын айтханды. Ол жаш авторла бла ишлегенлеге ыразылыгъын, мындан ары да быллай китапла басмалана турлукъларына ышаннганын, «Элбрус» китап басмагъа да жюрек ыразылыгъын билдиргенди.

Авторланы «Эльбрусоид» фондну келечилери да алгъышлап, саугъала да бергендиле. Поэт Табакъсойланы Мухтар да алагъа ихлам, бийик жетишимле тежегенди.

САРАККУЛАНЫ Асият.
Суратны **ТОЛГЪУРЛАНЫ Камал** алгъанды.

Къоншуларыбызны сынаулары

Белоруссияда чиновникле улутха алыргъа нек къоркъадыла?

Белоруссияда жуукъларыбыз, андагъы чиновникле, улутха бер деп, адамны кьыйнамайдыла, дейдиле. Властьла алай кьалай бла этлгъандыла? Аллай ахшы сынауну бизде хайырланалыкъбызмы?

***Сергей Корицкий**, Смоленск.*

Ол соруугъа жууап табаргъа деп, «Аргументы и факты» газетни корреспонденти Белоруссиягъа баргъанды.

Милиционер бизни машинабызны Гродно шахаргъа жете баргъан жерде тохтатды - мардадан артыкъ терклик бла барасыз деп. Водитель, хар жерде да болуучу ментлеге айтмагъаны кьалмай, документлени алыргъа деп, бардачкага кьолун суккъду.

-Кьаныгны нек бузаса. Гаишникле башха тюрлю халкъдыла. Жыйырма долларны кьолуна тутдур да, айырылыр,-дедим.

-Угъай-угъай. Мен аны танымайма... Аллыкъ тюйюлдю, къоркъуркъду. Мен башха кийим кийген кагъбэшчи эсем а?-дедим.

Улутхачылыкъ жаны бла Белоруссия 2011 жылда дунияда 143-чю жерде, Россия, Нигерия эм Таджикистан бла бирге. Алай эсе да башхалыкъ да барды – алада чиновникни кьолун «алтынлау» бизден эсе аз тюбеген затды. Белоруссияда уа «къоркъакъ улутхачылыкъ» кенг жайылгъанды. Башхача айтсакъ, къырал кьуллукъчула улутха аладыла, биздеча бетсизлик этмей аладыла ансы.

«Кёп алыргъа жарамайды»

-Эсимдеди мени бир зат,-деп башлады хапарын Белоруссияны МВД-сыны алгъышнны кьуллукъчусу Александр Холин. - Киевге келеме, гаишник тохтатады да, жабышады. Мен анга, башха кьыралдан эсем да, коллегалабыз деп, удостоверениямы кёрпозтеме. Ол ахтынады да: «Он капек окъуна бер, кюнюм ичи башлансын!»-деген эди. Минскеде уа аллай зат жокъду. Бизни гаишниклерибиз телиледиле - алайда жашырынлыкъда камера бар зсе уа - ол а подстава тюйюлмюю? Сора телевизорда кёрпозтюрле, ишден кьыстарла, ырысхыны да сыйыырла, беш жыл чакъла бирге тутмакъгъа да суугъарла. Сёз да жокъду, даулашмайма, аладыла улутха да. Жаланда энчи халда таныгъан адамларындан. Танымагъанладан улутха алыр, палахха кьаларгъа бир кишиге да сюймейди,- дейди.

Белоруссияны Генеральный прокуратурасыны статистикасында айтылгъанына кёре, кьайсы сферадан эсе да, улутханы билим берию, медицина эм кьырал гъа башнылыкъ этген органлада бередиле – этген жумушлары ючюн деп. Алгъынны советлени жерлерини барысында да, адамла иги бакъгъанлары ючюн врачлагъа, экзаменни алгъанлары ючюн преподавательлеге, администрацияда уа керек бола турууча адамгъа уа – этген жумушу ючюн «ыспас» этерге юйренгенгиле. 2011 жылда Белоруссияда улутха алгъанлары ючюн 948 адамны тутмакъгъа олтуртхандыла. Къуллугъуна да къарамайдыла. Улутха алгъаны ючюн алгъаракълада хауадан къоруулануну аскерлерини командующийине, МВД-ны башчысыны орунбасарына эм Минск областьны алгъыннгы прокуроруна сюд этгендиле. Аллай уголовный ишлени Россейдегиле бла тенглеширгенде Белоруссияда ала 25 процентге аздыла. Андан сора да, бизде аугъа гитче «чабакъчыкъла» тюшедиле: РФ-де улутха алгъанланы ючден экиси алгъан улутхала – 10 мингишер сомдан кёп болмагъандыла.

-Лукашенко властьха келгенлей малкёз чиновниклеге къажау кюреш бардырлыгъын ачыкъ айтханды. Кертиди, Россейде бла Белоруссияда улутхачылыкъланы кёллюгюн-азлыгъын тенглешдирирча тюйюлдю. Белоруссияда губернаторла бла министрле солургъа Кариб айырыкамлагъа бармайдыла, къатынларыны счётларына миллиардла бла долларла салмайдыла, кеслерини жашларын бла кьызларын нефть-газ бизнесге сукъмайдыла.

Барысы да биледиле билмей тургъанлай КГБ-гъа чакъыырыгъа боллукъларын эм: «Сени къатынынга аллай бир ахча кьайдан чыкъгъанды?»,-деп суугъларын. Белоруссияда министрни къуллугъундан бек тынч чыгъарып атадыла: улутха алгъан болур деген ишеклик бла. Бусагъатда ангылагъандыла кёп улутха алыргъа жарамазлыгъын.

«Къолгъа тюшдюммю - тутмакъ!»

Белоруссия – авторитарный къырадлы, алай зсе спецслужбала халкъгъа сингидиле. Къоркъуулукъну ол да бир сыптауду. Валюта бла байламлы кьытлыкъны кезиуонде мен бир затха сейир этген эдим. Ахчаны валютагъа алышыу жокъ болуп кьалды-жетишмей эди валюта. Адамла очередьледе сюелип, сакълап тура эдиле, биреу долларланы алышыргъа келсе, аланы сатып алыргъа деп. Россейде уа алышдыра эдиле кьолдан-кьолгъа. «Ол законнга келишмейди, алай этерге жарамайды. Бизде ынна окъуна КГБ-ны агенти болургъа боллукъду, алайды да башыгъызны отха сукъмагъыз»,-деп ангылатдыла манга.

Бир жанын алып къарасакъ, ол бизни жашауубузгъа келишмейди, экинчи жанын алып къарасакъ – адамла законнга чюйре келген затны этмезге керекди демекликди. Врачла да, гаишникле да, ол чиновникле да къоркъгъан эдиле, улутха ала турууча тюшюрге боллукъма деп.

Оппозицияны оюму уа башкады. «Улутхадан къоркъуу Лукашенкону низамныы жетишими тюйюлдю. Горжюде да алай бола турады. Властьны улуу къуллукъчулары улутхачылыкъны батхагъына батхандыла, полициячыларыгъа, судьялагъа эм врачлагъа уа, тюз ниетли болугъуз дейдиле, улутха алсагъыз, тутмакъгъа суугъарыкъбыз, деп къоркъутадыла. Башындагъылагъа бир киши да тиймейди. Ала ючюн «стрелочникле» жууапха тартылладыла.

-Бир жанын алып къасакъ, хо дерге да боллукъду. Сёз ючюн, озгъан жылда Минскеде жаланда бир улутхачыны тутхандыла - ахчагъа 19 больничный къагъыт берген врачны. МВД-да этди отчёт, 19 улутхачыны ачыкълагъанбыз деп. Хау, бизни статистикабыз аллайды. Аны бла кьалмай аны юсюнден битеу телеканлла да айтхандыла. Аллай реклама не бергенин а билемисиз? Мен эксперимент этдим - больничный къагъыт сатып алыргъа юрешдим. Беш врачдан тиледим сатчыгъыз больничный къагъытны деп. Унамады бири да. «Сиз телевизоргъа къарамаймысыз?!- деп къойдула. «Улутха алгъанымы билип тутсала - тутмакъ!» - ма олду адамла ичкде тутхан. Ма олду игиси. Кертиси бла да Минскеде битеу министрле тюз ниетлиледиле, жаланда бир врач улутхачыды? Ма алайды болум....,-дейди, кишиге да бойсунмагъан журналист Семён Тышкевич.

Озгъан жылда Белоруссияны экономикасы тозурагъанда, къыралда улутхачылыкъ бек терк кючю алгъан эди. «Алгъын студентледен конвертле бла абери алмачем, энди уа – алама. Долларны багъасы кетюрюгенди, мени иш хакъым а - юч керете азайгъанды. Жашау этерге керекди да: энди ишинги тас этсенг, къоркъурча да тюйюлдю. Башхача айтсакъ, Белоруссияда аз улутха алыр ючюн къыйын да болмагъан эки зат керекдиле - тийишли жашау этерча онг эм улутха ючюн тутмакъгъа тюшюрме деген къоркъуулукъ. Россейде ол амал илшемейди - экономика иги жанына тюренгенгде да, бизде улутха алыргъа бир киши да къоркъмайды.

«Аргументы и факты» газет.

Акция

«Добровольцы-детям»-аллай чакъырыу бла Къабарты-Малкъарда сау айны ичинде жюрек халаллыкъны акциясы бардырылады. Аны Россей Федерацияны Кыйыбн жашау болумгъа тюшген сабийлеге болушууну фонду, Кеси ыразылыкълары бла бу ише себеплик этиу жаны бла ведомствоа аралы координация совети, Гражданланы социальный политикалары, урнуу халлары эмда жашауларыны качеству жаны бла жамаат палатасы къурагъандыла. Ол Элбрус районда кьалай ётгенини юсюнден бизни корреспондентибиз бла ушакъда аны координатору, Билим бериу управлениясы специалисти Моллаланы Зарета айтады.

«Халаллыкъ бизде мардагъа айланады»

-Зарета Мустафаевна, мен билгенден, районда жюрек халаллыкъ жаны бла ишни бардырыуда иги кесек сынау жыйыщдырылгъанды.

- Къуртисни бла да саулукъларыны чекленгген онглары болгъан сабийле ёсдюрген юйюрлеге, аладан сора да, кыйыбн жашау болумгъа тюшгенлеге болушуу эмда не жаны бла да себеплик этиу бизде мардагъа айланнганды. Арт кезиуледе жюрек халаллыкъ бла байламлы бир къауум иш этилгенди. Энчи айтханда, жетинчи номерли интернат школда бла биринчи номерли лицейде «Особый ребёнок» деген ресурс арада.

Алада район, шахар администрацияны, предприятияланы, организацияланы бла учреждениланы къатышыулары бла сабийлеге билим алыргъа, реабилитациягъа эмда айнытыугъа керекли битеу онгла къураладыла. Былтыр биз «Сабийлеге бир кибик тенг онгланы шахары» деген Россей конкурсха къатышханбыз. Анда араны социальный-билим бериу ишин кёргюзтгенбиз, анга ахшы багъа да берилген эди. Тырныауу «От ограниченных - к возможностям без границ» деген номинацияда «Сабийлеге бир кибик тенг онгланы шахары» деген статусха сертификат алгъанды.

-Айтылгъан акцияны ашауда бардырыу жаны бла не зат этилгенди?

-Оргкомитет къуралгъанды. Ол сабийлени кёргюзтюген категорияларыны социальный, билим бериу, реабилитация проблемаларын тамамлаугъа бурулгъан ишлени хазырлауну бла бардырыуну, андан сора да, инвалид сабийлеге кьарагъан юйюрлеге болушуугъу планын жарашдыргъанды. Биз район газетде болушлукъ этерге, тийишли билим алыргъа, жамаутны жашауына бла ишине къатышырлары жалчытыныргъа эм башха проблемалары тамамланыргъа керекли болгъанлагъа себеплик этерлерин тилеп, организацияланы бла учреждениланы, жамаат эм дин биригиулени башчыларына, предпринимателлеге, жаш тёлюге, районда жашагъанланы барысына да письмо-обращение басмалагъанбыз.

-Эштада, этилген ише да болурла?

-Жюрек халаллыкъны акциясы жетинчи номерли интернат школда «Биз –сизни блабыз, биз-биргебиз, биз- сиз ючюн» деген чакъырыу бла баршланнган эди. Районну, бир къаум предприятияланы бла битеулю билим берген учреждениланы башчылары, биринчи номерли лицейни бла бешинчи номерли гимназияны тогъузунчу-онунчу классларыны окъуучулары интернатда кьонакъда болгъандыла.

Акцияны ача туруп, Билим бериуню район управлениясыны таматасы Моллаланы Сюлемен сабийле саулукълу болурларын, къуанчлы жашау этерлерин, чыгъармачылыкъ жаны бла жетишимлеге жетерлерин, теннери бла сёлешиулеринде бир бирге тынгылай билирге, тёзюмлюлюкге, кеслерини аралярында ышаныулукъ, тенглик, тюзлюк эмда сюймеклик халланы къураргъа чакъыргъанды. Район администрацияны башчысыны орунбасары Жаппуланы Руслан да, жыйылгъанлагъа айланып, кёп ариу сёз айтханды.

Акция ачыла туруп районну той-оюн эм чыгъармачы коллективлерини къатышыулары бла жюрек халаллыкъны концерти да болгъанды. Андан сора сабийле «Бирлик», «Тенглик», «Тюзлюк», «Сюймеклик», «Огъурлулукъ» деген командалагъа юлешинип, «Толерантность и я» деген проектлеге кёре ишлегенди.

Итогла чыгъарылгъандан сора Тырныауузда аз вольтлу аппаратура заводну директору Отарланы Къурманбий интернат школну администрациясына, сабийлеге казыргъан саугъаны-спорт инвентарны бергенди. Ары келгенлени барысына да мороженыйле ашатхандыла.

-Мындан ары уа акция къалай бардырыллыкъды?

-Белгиленген планнга кёре сау айны ичинде ачыкъ чыгъармачылыкъ майданны чеклеринде «Спортну чеклери жокъду. Кесинги хорла!» деген чакъырыу бла спорт оюнла, поэзияны бла музыканы ингири, мастер-классла, «Мен дунияны тюрлендирликме» деген тренингле, бирге этилген чыгъармачылыкъ ишлени «Ийнаныргъа, сюерге, жашаргъа» деген кёрмючю, Сабийлени къоруулауну кюнюне атап, «Игилик эт» деген жандауурлукъ акция бардырыллыкъдыла. «Огъурлу атлам эт» деген жандауурлукъ фонд къураргъа, саулукъларыны чекленген онглары болгъан сабийлеге къаргъа, аладан сора да кыйын жашау болумгъа тюшген юйюрлени тургъан кёрлеринде барыргъа, болушургъа да белгиленеди. Башха тюрлю мадарла да этилликдиле. Акция онунчу июньда бошаллыкъды.

ТЕМИРЛАНЫ Анатолий.

Жыйылыу

Нек ачыйдыла гитчечикле?

Черек районда жер-жерли администрацияда жоллада къоркъуусузлукъ жана бла комиссияны жыйылыууна школланы директорлары да чакъырылгъандыла. Анда администрацияны башчысыны орунбасары Тогъузаланы Юсюп искусстволаны Тырныауузда школуну Пятигорскеде аварягъа тюшген сабийлерин эсге тюшюргенди, жыйылгъанла аланы бир минутну шум болуп эсергендиле.

Республикада, районда да жоллада адамланы ачыгъанлары, кьыйынлыкъ кёрюулери не халда болгъанына юсюнден ОГИБДД-ны начальники Кудайланы Магомет, шарт юлгюле келтирип, айтханды. Ол сабийлени ачыгъаналары кёбюсюнде ата-аналаны, абаданланы уллу кёллююклерини, жюрюню жорукъларын сан этмегенлерини хатасындан болгъанын белгилегенди. РФ-ни МВД-сыны КъМР-де жолда жюрюню къоркъуусузлугъун пропагандалау жаны бла бёлюмюню начальники Лидия Дрокина сабийлени ачыгъанлары азаймагъанын черте, ала жолгъа атланнган кёзиуде автомашиналада къоркъуусузлукъну бел баулары болургъа кереклине айырып эс бургъанды.

Жыйылыугъа къатышханла гитчелени, абаданланы да жолда кетип баргъан кезиулеринде къалай бла ачыгъанларын кёргюзтген роликлеге къарагъандыла. Ала андан сора сабийле жоллада ачымаз ючюн, абаданланы артыкъда сакъ болургъа чакъыргъандыла, жамаат организацияла бла байламлыкъ ючлеуню къаллай онглары болгъанларын айтхандыла. Асламлы информация органланы юслери бла жолда жюрюню къоркъуусузлугъуну мадарларын ангылатыу ишни игилендирирге, деген оюмгъа айырып эс бургъандыла.

БЕЗЮЛАНЫ Залина,
Черек районну администрациясыны пресс-службасы.

Юйренуле

Отну терк онглагъандыла

Бу кюнледе РФ-ни МЧС-ини Къабарты-Малкъарда Баш управлениясыны базасында бек магъаналары болгъан объектледе, окъуу-методика жыйылыланы чеклеринде от ёчюлтюу бла байламлы юйренуле болгъандыла. Аны сценарийне кёре, «Роснефть» ОАО-да терк окъуна жанып къалыучу вещественто тургъан резервуарлада ёртенни къуртургъа керек эдиле.

Бек алгъа управлениясы башчысыны орунбасары Беслан Хатухов жыйылгъанланы мероприятияны методика планы бла шагъырейлендиргенди. Элия ургъандан сора нефтебазаны онбиринчи резервуары атылып, аны башы оюлгъанды. Аны ичиндеги отлукъ затла кюйюп башлагъандыла. Тышына жана тургъан бензин тёгюлгенди, башха резервуарлагъа да от тюшер деген къоркъуу барды. Тёгеркни букъу алгъанды. Пожарный расчётла, къысха заманны ичинде ары келип, табийгъатха заран жетгинчи мадар этерге кюрешедиле.

Пожарныйле мычымай жеттендиле. Ала отну терк окъуна кёмюк бла ёчюлтгендиле. Артда сууну, жайылгъан басхыч бла ёрге тартып, резервуарны ичине кьуйгъандыла. Медицина ишчиле да ол кезиуде алайда эдиле.

РФ-ни МЧС-ини СКФО-да арасыны башчысыны орунбасары, полковник Александр Барсуков быллай мероприятияла план режимде бардырылгъанларын билдиргенди. Аланы баш муураты энчи составны сынамын ёсдюрююню, оператив штабны башха-башха структураланы келечилерин бирлешип ишлерге юйретиудю. Ала бошаллыгъандан сора тинтиуле болгъандыла. Нени тюз этгенлерине, къаллай халатла жибергенлерине къарагъандыла, аланы тюзетиу амалланы излегендиле.

От ёчюлтюучюле алагъа салынгъан борчланы жетишимли толтургъандыла. Юйренуени ахырында Александр Барсуков аланы ишлерине бийик багъа бергенди.

КУЛЧАЛАНЫ Зульфия.

Семинар

Артыкълыкъладан законнга кёре къорууларча

Приэльбрусияда «Юйюрледе сабийлени сейирлергин къоруулау эм алагъа артыкълыкъ этиуню тыйыу. Секторланы араларында байламлыкъла» деген ат бла семинар бардырылгъанды. Аны «Развитие» жандауурлукъ фонд къурагъанды. Ол тёрт жылны ичинде власть органланы, Жамаат палатаны эм республиканы жамаат организацияларыны келечилери бла байламлыкъда юйюрледе гитчелени эркинликлерин сакълау бла байламлы программаны бардырады.

Семинарны ишине КъМР-ни Жамаат эмда дин организацияланы ишлери жаны бла къырал комитетни, кюч структураланы, Жамаат палатаны эм жамаат орнизацияларыны келечилери къатышханды. Сёлешгенле башда сагъынылгъан темагъа жоралап презентацияла бла докладла этгендиле, юйюрледе абаданла бла гитчеле бир бирлери бла келишип, балаланы даражаларын тююмрмей жашарча рекомендация халда предложенияла айтхандыла.

Тюбешиую къурагъанла арт жыллада сабийлеи эркинликлерин къоруулау, аланы юйюрледе сынагъан кьыйынлыкъладан къутултуу уллу проблема бола баргъанын чертгенди. Аны бла байламлы специалистлени билимлерин эм сынауларын бирикдириу, сабийлеге заманында психология жаны бла эс тандырыу эм кьыйын болумдан чыгъаргъа болуушу баш магъананы тутады деп белгилегендиле.

Жыйылыуну ишине къатышханланы барысына да сертификатла эм методикалы рекомендацияла берилгендиле, деп билдиргендиле КъМР-ни Жамаат эмда дин организацияланы ишлери жаны бла къырал комитетни пресс-службасындан.

Бизни корр.

ЖЫЙЫЛЫУ

Теория эм практика дерсле

Россейни Жууапха тартылгъанланы терсликлерине жолукъдуруну федеральный службасыны КъМР-де Управлениясыны (УФСИН-ни) 1-чи номерли тюзетиучю колониясында 2012 жылда 14-чю майдан 15-чи майгъа дери кезиуде окъуу-методика сборла болгъандыла. Анга республиканы уголовный-толтуруучу инспекциясыны къуллукъчулары къатышхандыла.

УФСИН-ни начальнигини орунбасары Айвар Болов жыйылыуну ача, службаны аллына салынгъан борчла барысы да толу ёлчемде тамамланадыла, дегенди. «Озгъан жылда инспекцияны чырмауусу ишлерине себеплик этген болумла къуралгъандыла, ырысхы-техника базасы кючленгенди. Аны бла бирге уа тутмакъла кеслерин кьалай жюрютгенлерине контроль этиу игиленнгени»,- дегенди уголовно-толтуруучу инспекцияны начальники и ч службаны подполковниги Алим Абидов.

Окъуу-методика сборланы кезиуюнде службаны иши бла байламлы проблемалагъа аталып теория дерсле бардырылгъандыла, андан сора уа колониялада ишлеуню игиендириую практика дерслери болгъандыла. Артыкъда бег а тутмакъларгъа надзорлукъ эм контроль этиуню къураугъа айырыл уллу эс бурулгъанды. Быллай борчну тамамлауда техника мадарланы не къадар кенг хайырланыргъа керекляси чертилгенди.

Сборлагъа къатышханла басрысы да тестированиядан ётгендиле, норматив право базаны кьалай билгенлерини юсонден зачёт бергендиле. Ол тюрлю шартла уа уголовно-толтуруучу инспекцияны ишин къурауда аланы билимлерин, усталыкъларын кёргюзтеди. Аны бла бирге инспекцияны къуллукъчулары ушкок, керек этьыдан усталыкъларын кёргюзтгендиле эм къарыулары, чынгъыулары не халда болгъанын ачыкълагъан упражнения этгендиле.

Мадина ЗАБАРОВА,
ФСИН-ни пресс-службасы.

СПЕЦИАЛИСТЛЕ АЙТАДЫЛА

Битимлени тирликликлерин кётюре

Заранлы хансларгъа къажау кьыйматлы кюреш - бай тирлик жыйыуну эм аны агъачын иги этиуню баш мадарларындан бирлериди. Аладан бек халаллагъа амброзия, клеверни бир тюрлюсю, гумай, чёпбав эм башхала саналадыла. Жыл сайын битимлени алышындырып себиу заранлы хансланы жайылырларын бираз тыяды.

Бу ишде жерни эртте сюрюню магъанасы да уллуду. Кёпжыллыкъ кырдыкла себилген жерледе да заранлы хансла тамырланалмайдыла. Кюз артында сууукла тюшгенден сора сюрюген жерде да заранлы хансла 3 кереге ая боладыла. Жерни не къадар терен сюрюп, топуракъны баштёбен айландыруу да заранлы хансланы 40 процентге азайтады. Жаз башында эртте окъуна зябыка сюрююген жерге тырнаууч этиу да кюз артында тамырланнган, къышдан юшюмей чыкъгъан заранлы хансланы жокъ этеди.

Заранлы хансла кёбюсюнде сюргю жерлени, сабан ызланы араларында чекледе, индекледе, жол жанларында, бичен, салам тишлени, сарайланы эм башха къурулуш мекямланы къатларында ёседиле эм аланы урлукълары тёгеректе - башха жайыладыла. Ала чагъып, урлукълары жетгинчи жокъ этилирге керекдиле.

Мешхутну тап сакълай билиуню магъанасы да уллуду. Ол заманда заранлы хансланы тёгерекге жайылыулары азаяды. Тап сюрюлген, семиртгиле берилген жерге сайлама урлукъла кезиуюнде себилселе, сабанла бирча ариу ёседиле. Урлукъла сабанлагъа тохташдырылгъан мардада бир тенгши себилселе, хар жерде тап тохташдырылсада да, заранлы хансланы айнымазларына себеплик этедиле. Битимлени урлукълары хар жерге да бирча тап себилмеселе, сабан ызла ала-къула болсала, заранлы хансла терек ёседиле, тёгерекге жайыладыла.

Заранлы ханслагъа къажау кюрешде агротехникадан сора да, химия амалла хайырланадыла. Алай гербицидлени хайырланыу тёгерекде къудуретге заран жетдирмей къоймайды. Аны себепли бир бек амалсыз болгъунчу аланы хайырланыргъа керек тюйюлдю.

Р.БЕКАНОВ,
Жерге надзорлукъ этиу бёлюмню тамата къырал инспектору.

КъМР-ни прокуратурасында

Биреуню жарсыуун къулакъгъа алмагъандыла

Нальчикде Карашаев атлы орамда 22-чи юйде жашагъан В.Б. Смотров аны 2012 жылда 2-чи апрельде фатары тонталгъанын, алай РФ-ни МВД-сыны шахар управлениясыны къуллукъчулары анга къулакъ салмагъанларын эм ол айтхан жерге барын къарамагъанларын, алай бла аманлыкъ этилгенини юсюнден шартны къагъытха тюшюрмегенлерин билдирип, прокуратурагъа тарыкъгъанды. Уручулукъ болгъаныны юсюнден шагъатха А.Безродный келгени. Ол да В.Б.Смотровну фатарындан кёп зат урланнганын айтханды. Алай полицияны къуллукъчулары фатар тоналгъанлы кёп заман озгъанды деп, аны сылтаугъа тутуп, заявлениясы алыргъа унамагъандыла.

Къалай-алай болса да, артда ол шартха кёре РФ-ни МВД-сыны Нальчикде управлениясыны следствие бёлюмю РФ-ни Уголовный кодексини 158-чи статьясыны 3-чю кесегини «а» пунктуна кёре (юйге законсуз кирип, уручулукъ этилгени бла байламлы) уголовный иш ачханды. РФ-ни МВД-сыны Нальчикде управлениясыны белгили болмагъан къуллукъчуларыны законсуз ишлери эсге алынгъанды, РФ-ни Уголовный кодексини 285-чи статьясыны 1-чи кесегине кёре (кеслерини къуллукъларын оздуруп хайырланыу), аланы юслеринден материалла РФ-ни Следствие комитетни КъМР-де Следствие управлениясыны Нальчикде следствие бёлюмюне жиберилгенди.

2012 жылда июнь айда беш ууахты намаз къылыуну заманы

Ыйыкъны кюнлери	Айны кюнлери	Эрттен намаз	Кюн чыкъгъан заман	Тюш намаз	Экинди намаз	Ашхам намаз	Жассы намаз
Байрым	1	03:57	05:27	13:14	17:18	20:39	22:19
Шабат	2	03:57	05:27	13:14	17:18	20:40	22:20
Ыйых	3	03:56	05:26	13:14	17:19	20:40	22:20
Баш	4	03:56	05:26	13:14	17:19	20:41	22:21
Геююрге	5	03:55	05:25	13:14	17:19	20:42	22:22
Бараз	6	03:55	05:25	13:14	17:20	20:43	22:23
Орта	7	03:55	05:25	13:15	17:20	20:43	22:23
Байрым	8	03:54	05:24	13:15	17:20	20:44	22:24
Шабат	9	03:54	05:24	13:15	17:21	20:44	22:24
Ыйых	10	03:54	05:24	13:15	17:21	20:45	22:25
Баш	11	03:54	05:24	13:15	17:21	20:46	22:26
Геююрге	12	03:54	05:24	13:16	17:22	20:46	22:26
Бараз	13	03:54	05:24	13:16	17:22	20:47	22:27
Орта	14	03:53	05:23	13:16	17:22	20:47	22:27
Байрым	15	03:53	05:23	13:16	17:22	20:48	22:28
Шабат	16	03:53	05:23	13:16	17:23	20:48	22:28
Ыйых	17	03:54	05:24	13:17	17:23	20:48	22:28
Баш	18	03:54	05:24	13:17	17:23	20:49	22:29
Геююрге	19	03:54	05:24	13:17	17:23	20:49	22:29
Бараз	20	03:54	05:24	13:17	17:24	20:49	22:29
Орта	21	03:54	05:24	13:17	17:24	20:50	22:30
Байрым	22	03:54	05:24	13:18	17:24	20:50	22:30
Шабат	23	03:55	05:25	13:18	17:24	20:50	22:30
Ыйых	24	03:55	05:25	13:18	17:25	20:50	22:30
Баш	25	03:55	05:25	13:18	17:25	20:50	22:30
Геююрге	26	03:56	05:26	13:19	17:25	20:50	22:30
Бараз	27	03:56	05:26	13:19	17:25	20:50	22:30
Орта	28	03:56	05:26	13:19	17:25	20:50	22:30
Байрым	29	03:57	05:27	13:19	17:25	20:50	22:30
Шабат	30	03:57	05:27	13:19	17:26	20:50	22:30

КъМР-ни Муслийманларыны дин управлениясы.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары), КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан (баш редакторну орунбасары), АЛИКАЛАНЫ Владимир, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 47-26-22. Жууаплы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Жамаат-политика бёлюм - 42-67-68,42-24-02.
Экономика бёлюм- 42-66-73.
Культура бёлюм - 42-75-82, 42-68-72.
Социальный политика бёлюм - 42-66-76, 47-27-59.
Жангылыкъла эм спорт бёлюм - 47-26-39, 42-66-71.
Письмола эм реклама бёлюм - 42-37-94.
Тилманчла бёлюм- 47-31-28.
Сурат альучула- 42-75-82, 42-66-76.
Бухгалтерия - 42-30-87.
Операторла - 47-26-28, 42-39-65.

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторлада 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпню алмайды.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июньда регистрация этилгенди.
Регистрация номер —И—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Асламлы информация органла жаны бла къырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланнганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыдыы.
Телефонла: 76-01-28, 76-01-10

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: 42-69-34

Номерге графикте кёре 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салынганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Тикаланы Фатима - дежурный редактор; Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары; Акушуланы Феруза (1,2-чи бетле), Рахайланы Джамиля (3,4-чю бетле) - корректорла.

Тиражы 3250 экз. Заказ № 1416

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5
электрон почта: elbor_50@mail.ru